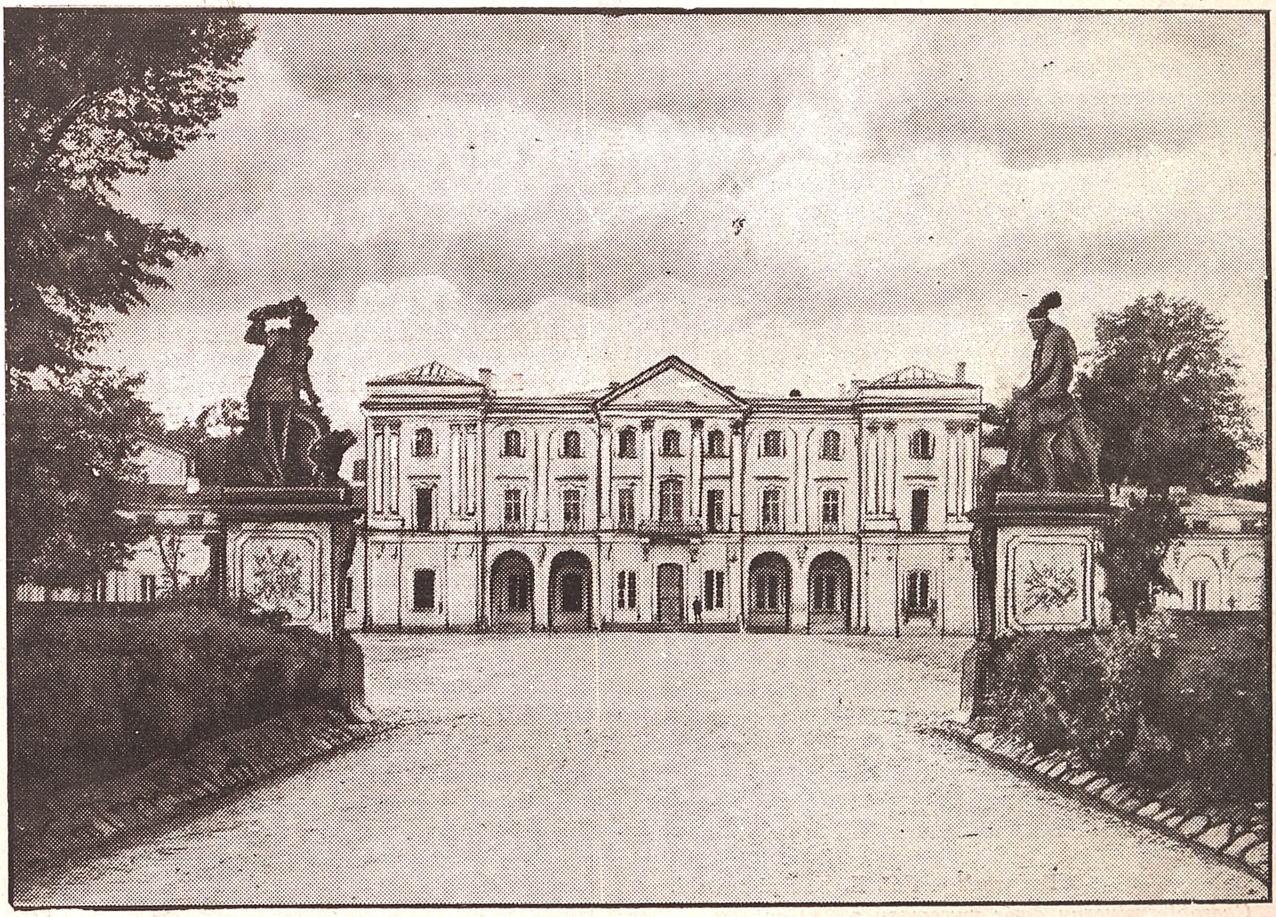
Rok II | Warszawa, dn. 9 sierpienia 1936 r. | Nr. 32

POLSKA

WOJEWÓDZTWO BIAŁOSTOCKIE

Dawny Pałac Branickich, obecna siedziba UrAjdu Wojewódzkiego w Białymstoku. Fot. H. Poddębski.

W skład obecnego województwa białostockiego wchodzą tereny, zamieszkałe odwiecznie przez Lechitów, Rusów oraz nieistniejące już litewskie plemię Jadźwingów, a zespolone w jedno mocą wiekopomnych śiliubowiań Unji Lubelskiej, oraz braterstwa broni w okresie Królewskiej Rzeczypospolitej, jak i podczas stuletnich walk o (niepodległość, ukoronowanych zmartwychwstaniem Polski.

Teirytorjum to jest, historycznie biorąc, zlepkiem ziem o różnej przeszłości i kulturze, różnych tradycjach, a także o wielkich folklorystycznych różnicach. Jego zachodnie powiaty — to część Mazowsza, jego zaś wschodnie strony, zamieszkałe w części przez ludność białoruską, w przeciwieństwie do Wielko- i Małopolski, któ w okresie średniowiecza przyswajały sobie „ybkiem tempie cywilizlicję zachodnią, — wystawione były od zarania dziejów na wpływy kul tury wschcdnio-bi zantyj skie j. Toteż w tym czasie, gdy Polskę Piastowską zaczęły pokrywać nietylko^ wspaniałe romańsko-gotyckie świątynie, ale i warowne, murowane zamki, bogate opactwa i mnrami oraz basztami okolone, obronne miasta — to na wschodnich naszych rubieżach, na przestrzeni, która obejmuje dzisiejsze województwo białostockie, szumiała jeszcze! pierwotna puszcza, w głębi której kryły się skupiska ludzkie w drewnianych grodach, otoczonych ostrokółami, a wznoszących się często na ręcznie usypanych Wzgórzach, wśród niedostępnych moczarów,

Ludy dzisiejszej grodzieńszczyzny, Suwalszczyzny i Podlasia żyły w nieustannej zawierusze wojennej, a ziemie ich stanowiły połać kraju, przez, który

1. przechodziły dawne granice Korony i Litwy i kędy ciągnęły się szlaki, któremu przewtaiłały się na Polskę watahy dzikich Jadźwingów zza Bugu, zapuszczając łtupielskie zagony wlgłąb zasobnych ziem lackich.

I w późniejszym okresie staczano tu nieraz, zacięte boje, kitórych nierncmi świadkami są dziś jeszcze stojące, niejedne sitar e drzeWa-weteirany, Był to przede wszystkiem teren wielu krwawych zapasów Polski z Moskwą za czasów Królewskiej Rzeczypospolitej oraz ze[1] Szwedami, — bojów, które posłużyły naszemu wielkiemu pisarzowi, Henrykowi

Podorosk Fot. E. Kazimi rowski.
Charakterystyczny dwór murowany z XIX w.

Sienkiewiczowi za temat do jego słynnej „Tryloigji"', a zwłaszcza do „Potopu", którego- -akcjia rozgrywa się w wielu miejscowościach obecnego województwa białostockiego. Lała się tu -obficie krew i podczas po-wstań-czyich walk w okresie niewoli. Krew zrosiła te ziemie i w czasie ostatniej wielkiej wojny, a zwłaszcza podczas kampanji bolszewickiej, gdy nasze dzielne wojska w zwycięskim p-ochodlzie z pod Warszawy, sforsowawszy Niemen, zdobyły Grodno.

Puszcze tutejsze, -o wiele rózleglejsze i niedostępnie jls ze dawniej niż te-raz, tworzyły przyrodzoną twierdzę ochronną, w której -starodrzewie było wb-ród, dlatego też nie kwapiono się tu do murowanego budownictwa. Tajemnicze usypiska, kurhany, mogiły, to wyłączne tu prawie ślady tych zamierzchłych czasów, a jedynym zabytkiem murowanym,

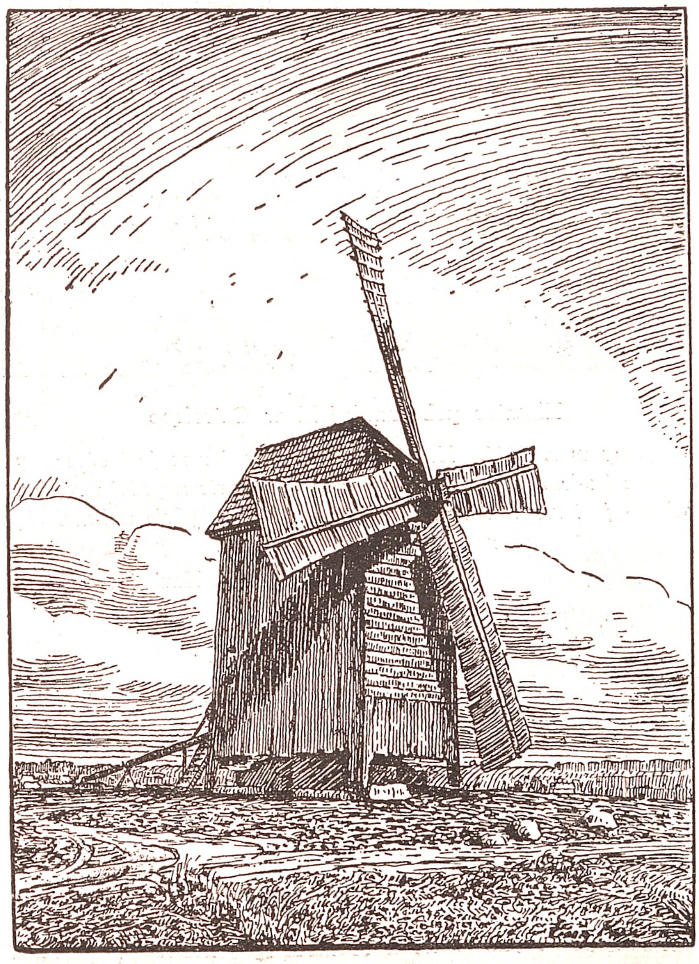
Pałacyk myśliwski Pana Prezydenta w Białowieży
Fot, E. Kazimi rowski.

który zachował się z tej wcześniejszej doby, jest starożytna cerkiew św. Borysia i Gleba w Kołoży pod Grodnem, Dopiero- w połowie XVI w. po połączeniu się Litwy z Polską, okolice te zlaiczęły się w szybkiem tempie cywilizować i murować.

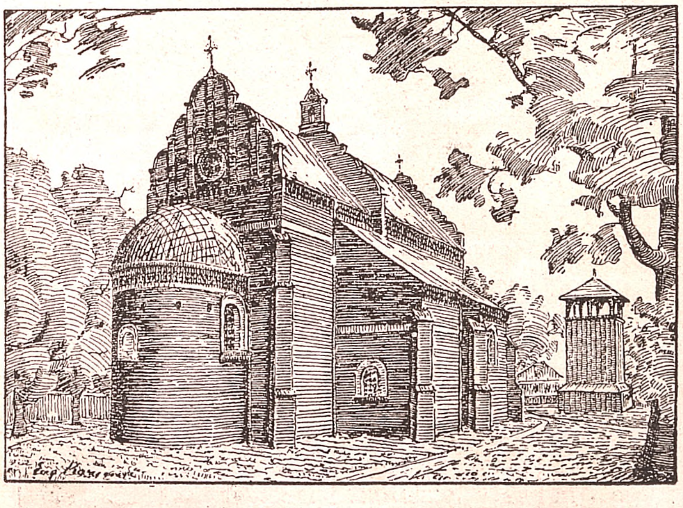
Dawny pałac hr, Tyszkiewiczów w Świsłoczy.
mieszczący obecnie Gimnazjum Państwowe.
Fot, M. Richter,

Kierowały się tu i ścierały ze sobą trojakie wpływy, Krzyżacki, który oddziałał bardzo silnie na budowniictwoi kościelne i waro/wine po- mazowieckiej stronie, dalej bizantyjski, który sziedł wciąż z obrządkiem greckim, wreszcie zachodnio-europejski wpływ

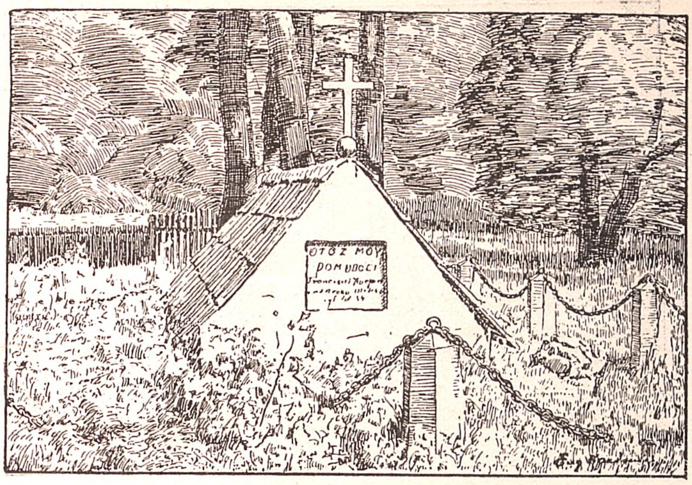
Wiatrak — częste urozmaicenie krajobraizu tych stron

Rys. E. Kazimi rowski.

Zabytkowy kościół w Broku nad Bugiem

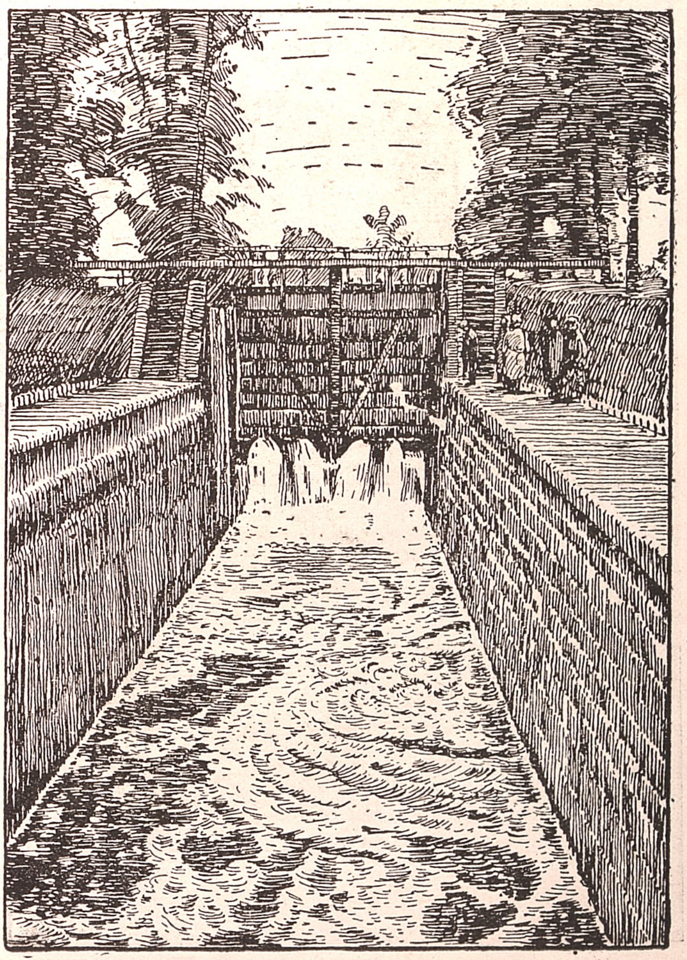
pochodzący z XVII w. w duchu późnego gotyku, przechodzącego w renesans, z piękną, starożytną amboną. W mieście znajdują się szczątki zamku biskupów płockich i starożytna bóżnica. Brok, dziś miejscowość letniskowo - wypoczynkowa, znajduje się u ujścia rzeki Brok do Bogu na skraju „Puszczy Białej . “

Grób Franiszka Karpińskiego w Łysikowie

znanego poety z czasów Stanisławowskich, którego utworyy jak pieśń: ,,Kiedy ranne wstają zorze", kolenda „Bóg się rodzi", oraz pieśń na Boże Ciało „Zróbcie Mu miejsce, Pan idzie z nieba" —• są nam wszystkim znane. Miał on za swe utwory przydomek „poety serca". ■—■ Pod koniec życia mieszkał w swym maj. Chorowszczyźnie, a został pochowany na cmentarzu parafialnym w Łyskowie. Na grobie kazał umieścić napis: „Oto mój dom ubogi".

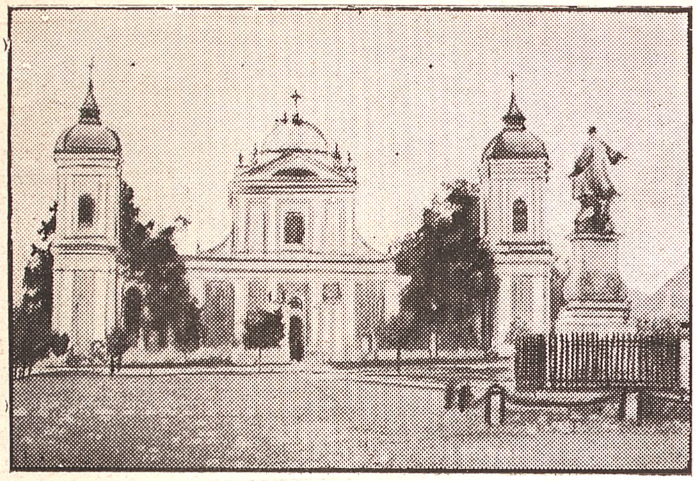
Rys, E, Kazittni rowski.

Upust Kanału Augustowskiego w Niemnowie

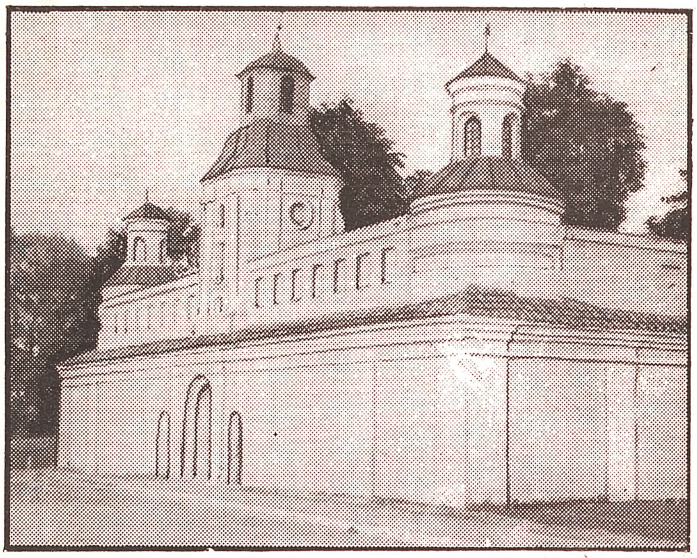
Kanał .ten zaprojektował gen. Prądzyński, a wykonał gen. Metelski. Ma on za zadanie połączenie dorzecza Niemna z Wisłą.

Rys, E. Kazimi rowski,

Kościół i pomnik S. Czarnieckiego w Tykocinie

Starostwo Tykocińskie otrzymał dziedzicznie S. Czarniecki za swe nadzwyczajne zasługi wojenne, a po śmierci wielkiego wodza przeszło w posagu za córką do Branickich, którzy wystawili tu pałac oraz pomnik bohaterskiemu hetmanowi.

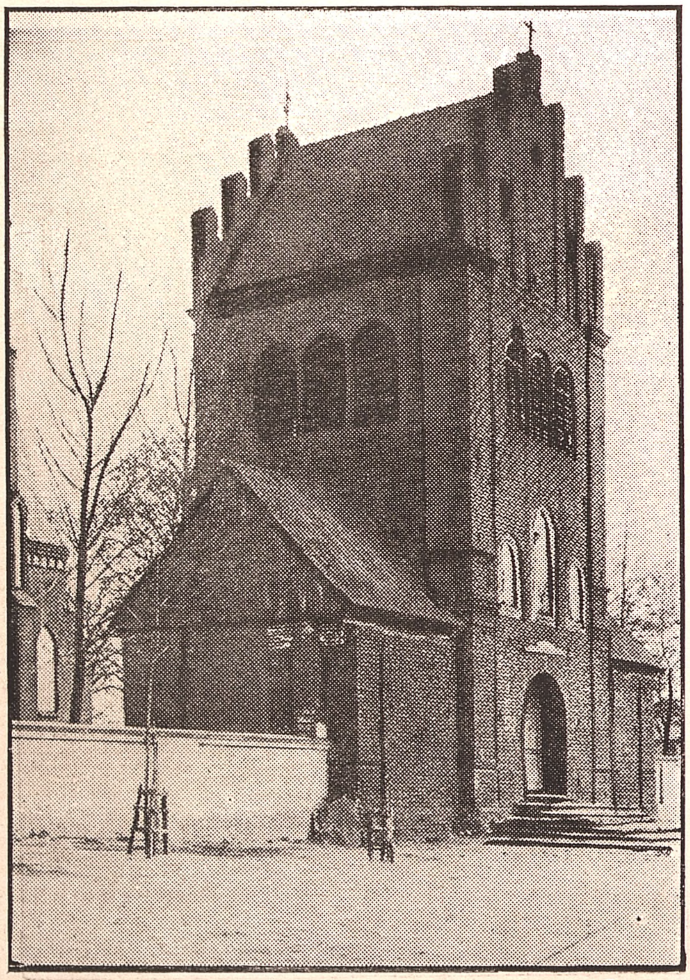
Klasztor pobernardyński w Ostrołęce

założony w r. 1666. Kościół wraz z klasztorem jest otoczony murem i wieżami, jako punkt obronny w razie napaści jwrogów. Miasto jest znane też przez bitwą w r. 1831, gdzie' wsławił się ze swą artyłerją gen. Bem.

Fot. E. Kazkni rowski.

Polski. Ten ostatni z. polonizacją bojarów i ziemiaństwa kresowego, odniósł zdecydowane zwycięstwo.

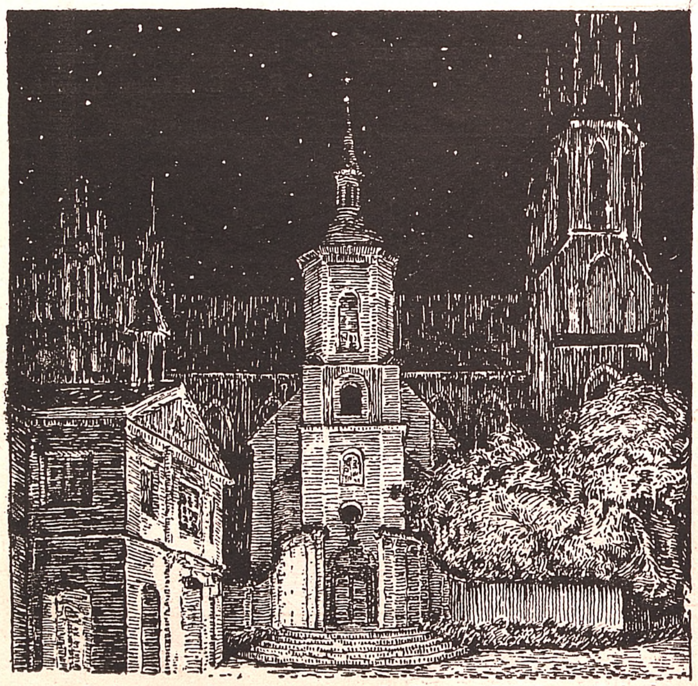
Województwo białostockie, będące jakby pomostem między Polską Środkową, a kresami wschodniemi, jest pod każdym względem odpowiednikiem tego położenia. Największe terytorialnie ze wszystkich województw środkowych, a średnie w grupie kresowej — pod względem zaludnienia zbliża się bardzo do typu tych ostatnich. Właściwie można je podzielić nia dwie części: zachodnią — całkowicie zbliżoną ogólnemi cechami terenu i folkloru do centralnych województw oraz wschodnią, upodobnioną do najbardziej wysuniętych na Wschód; kresów Rzeczypospolitej.

Starożytna dzwonnica w Myszyńcu.

najdawniejszy bo Z XVII w., zabytek budownictwa na Kurpiów_ szczyźnie.

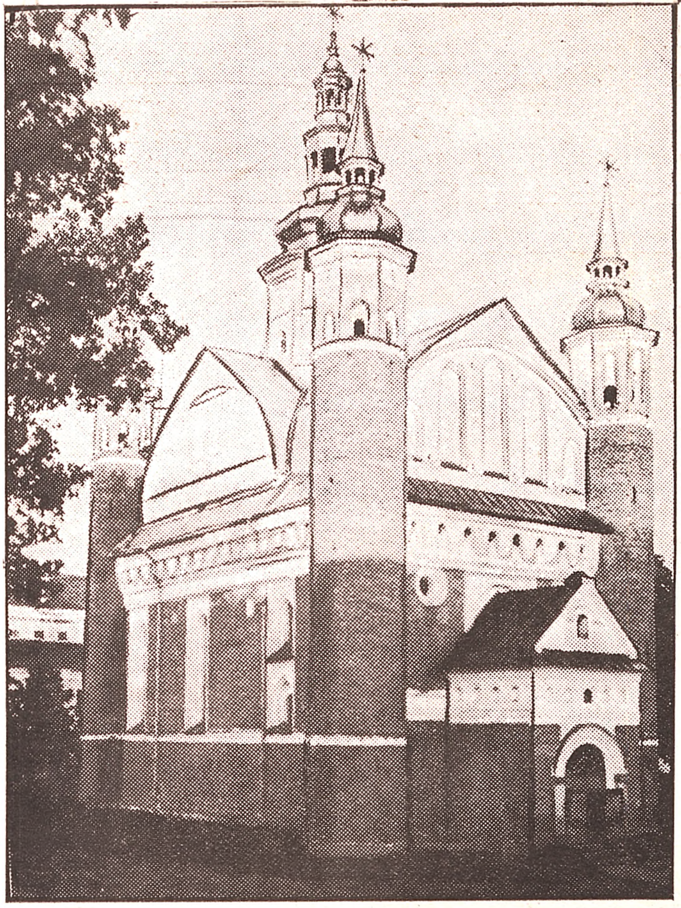
Fot. Macura,

Stary kościół w Białymstoku,

pochodzący z r. 1617, jest najstarszym budynkiem w mieście.

Rys. E. Kazimi rowski.

Obronny kościół pobasyljański w Supraślu **Fot. M. Richter.**

łączy w sobie gotyk z cechami bizantyńsko-romańskiemi i pochodzi **Iz** *r. 1569. Jest jednym z ciekawszych zabytków dawnego budownictwa kościelno-obronnego. Posiada kształt czworoboku z basztami na narożnikach i kruchtą na przodzie. Miasteczko położone nad rzeczką tego samego imienia, w otoczeniu rozległych lasów jest miejscowością letniskowo-wypoczynk rwą.*

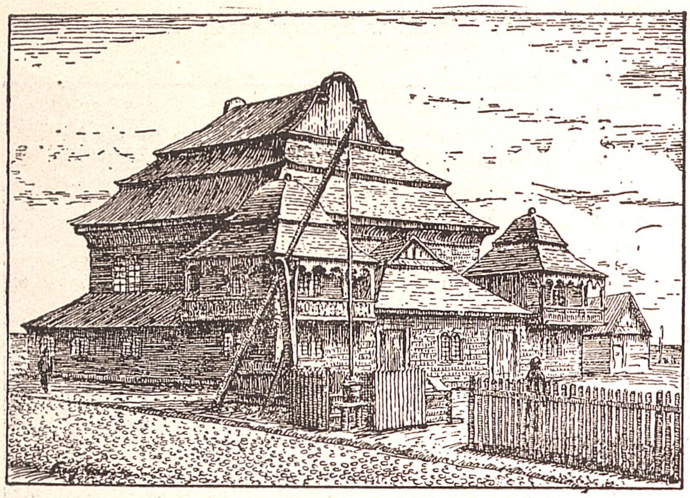
Stara cerkiew drewniana w Łyskowie.

Meczet i cmentarz tatarski w Kruszynianach. **Fot. M.** Richter.

Wśród mieszkańców naszych ziem kresowych znajduje się pewna ilość Tatarów, którzy spolszczyli się całkowicie, zachowując jednak swą wiarą, a za bitność na polach walk otrzymawszy indygenaty szlacheckie, stali się najwierniejszymi synami nowej ojczyzny. W szeregu miejscowości stworzyli nawet większe skupienia, posadając własne meczety, cmentarze i mułów. Jedną z takich wiosek tatarskich, są Kruszyniany.

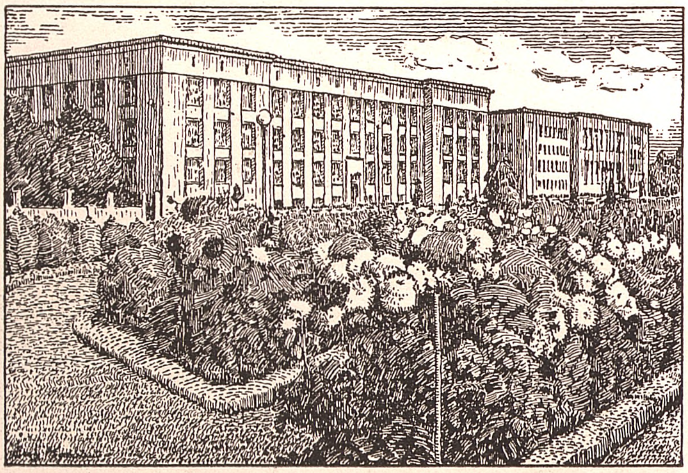

Synagoga ditewniapa w Wołpie

Rys. E. Kazimi rowski,

Teren województwa białostockiego jest niezmiernie ciekawy tak pod względem turystycznym, jak przyrodniczym i malarskim. Całe województwo to szeroka równitaa, przeważnie nizinna, a miejiseami tylko pagórkowata i falista o charakterze głównie rolniczym. Cechują je znaczne obszary leśne, rzec nmżnia, największe w Polsce, gdyż obejmuje ono przestrzenie dawnych bezkresnych i nieprzebytych puszcz, jak: Kurpiowska z Zieloną i Myszeniecką, i jak Białowieska, ze Świsłocką, Ladzką i Szereszewską, których dość poważne niedobitki i dziś jeszcze zaehwydalją i cieszą oczy turysty polskiego. Największe skupiska borów znajdują się w powiatach bielskim, augustowskim, suwalskim — tworząc, nieprzebrane rezerwaty zdrowego, żywicznego powietrza.

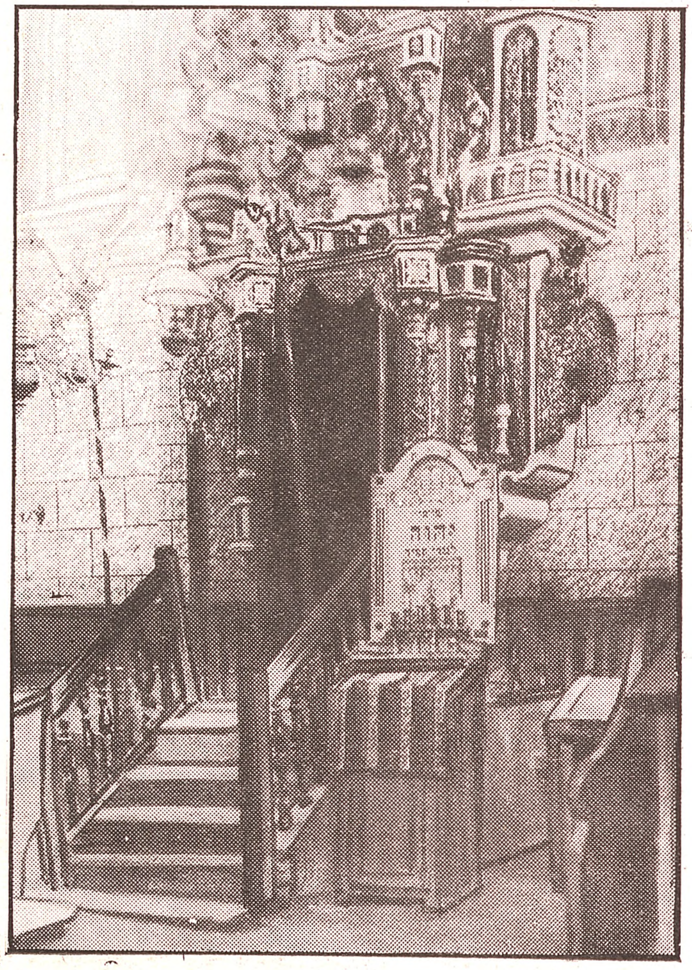

Izba Skarbowa i Sąd w Białymstoku

Rys. E. Kazimi. rowski.

Białystok pod rządami polskiemi stopniowo zaciera plády panowania rosyjskiego, tworząc nowe pięknie dzielnice i parki, wznosząc monumentalne gmachy, jaby choć w części upodobnić się do łych czasów, kiedy nazywano go „Wersalem Pólmocy". W pierwszym rzędzie należy tu wymienić '.potężne gmachy Sądu i Izby Skarbowej. Odcinają się one rozmachem i powagą, od brzydkich, bezsłylowych budynków \z okresu gospodarki moskiewskiej. Jest to dowodem, że wszystko co piękne zawdzięcza Białystok tylko rękom polskim, czy to z okresu rządów Branickich, czy też obecnie odrodzonej Rzeczypospolitej.

Uirok województwa podnosi jeszcze największe w Polsce Pojezierze Augustowskie, w obrębie którego leży cały szereg prześlicznych, malowniczych jezior „strumieniowych'[1] o brzegclch obramowanych lasami. Obfitość wód w postaci jeszcze kilku większych rzek, jak: Bug, Narew i Niemen oraz całej sieci pominiejszych rzeczek, wijących się kręto, na

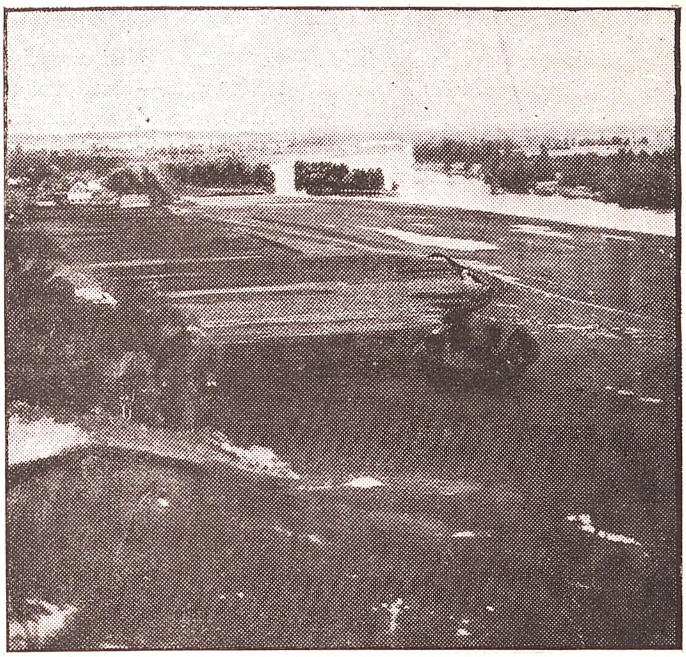
Wnętrze synagogi w Wołpie

Fot. E. Kazimi rowski.

Na terenie Białostocczyzny znajduje się cały szereg starych, przepięknych synagog z XVI i XVII w., które tu się zachowały, gdy w innych miejscowościach zostały spalone, w większości podczas buntów Chmielnickiego. Są one budowane w stylu staropolskim o łamanych, pełnych wdzięku, daahach gontowych, gankach i przybudówkach. Te charakterystyczne budowle składają się z kilka części, a mianowicie, śrpdkowej, wielkiej hali męskiej, zwykle dwukondygnacyjnej, oraz szeregu przybudówek, **z** *których boczne były przeznaczone na miejsce modlitewne dla kobiet, zaś przednia, frontowa jest przedsionkiem.*

Wnętrze wielkiej sali pięskiej było uwieńczone wspaniałą kopułą, z szeregiem galeryjek, które dzieliły ją na kilka kondygnacyj, coraz węższych u góry, zaś z samego szczytu zwieszał się wielki wisior. W środku sali znajdowała się „bima", t. j. kazalnica do odczytywania „rodałów", które są przechowywane w rodzaju ołtarza w t. zw. „szafie świętej". Pozatem w bóżnicach znajdują się liczne przedmioty liturgiczne, stare tkaniny, wyroby złotnicze i t. p. [1]

Bóżnica w Wołpie pochodzi z XVII \W. i jest jedną z najlepiej zachowanych i najpiękniejszych.

Mielnik riad Bugiem

Urocza miejscowość, pięknie dominująca nad zakrętami Bugu kopalnia białej glinki.

Fot. M. Richter.

przemian wśród kwiecistych łąk { mrocznych harów, przy falistym terenie grodzieńszczyzny i niektórych okolic nadburzańskich, stwarza wiele wspaniałych i uroczych zakątków, godnych pędzla artysty i pióra poety.

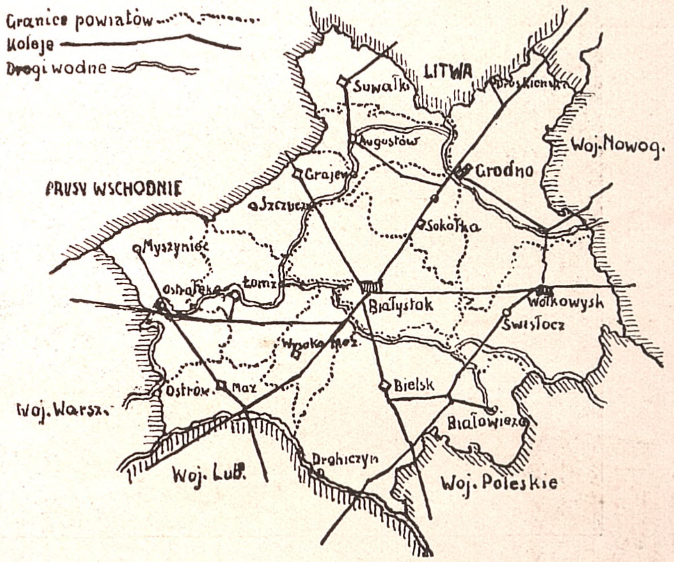
Składową częścią niziny Podlasia, jako obszaru północno - wschodniego, jest Wzniesienie Białostockie, które stanowi 'dział wód do zlewisk: bałtyckiego i czarnomorskiego. Liczne rzeki tutejsze, jak Narew z Supraślą i Biebrzą, Leśna i Nurzec wpadają do> Bugu, a Świsłocz, Roś i Zelwa do Niemna, Jasiołda zaś do Prypeci, a wraz z nią do Dniepru i Morza Czarnego.

Na wschód od Wzniesienia Białostockiego ciągną się wzgórza Wołkowyskie, a na północ wyżynny obszar „Polskiej Szwajcarji" ponad pełln-em krasy pasmem jeżioir augusŁowsko-suw-alskłch, które stanowią prawdziwy raj dla sportowlca wodnego. W tej stronie, zagubione wśród piaszczystych wydm i nikłych sosnowych lasków, wyczarowują się cudowne Druskienmiki, ulubione zdrojowisko- Marszałka Piłsudskiego, z bijącemi źródłami słonej wody i naturalnym starym olchowym pankiem nad jeziorem Druskonie i błękitną wstęgą Niemna.

Na zachód, poprzez Kurpiowszczyznę z resztkami puszczy i tak ciekawym etnograficznie ludem,, teren przechodzi zwolna w równinę mazowiecką, a od południa zamyka go wspaniała Puszcza Białowieska — nasz Park. Narodowy z żubrzym rezerwatem, któremu równego niema w całej Europie i który stanowi naju/lubieńszy cel wlszystkich wycieczek krajoznawczych.

Topograf ja więc województwa białostockiego -jest nadzwyczaj urozmaicona i bogata w efekty przyrodzone, N-a jego> też terenie znajduje się wiele miast, między któremi wymienić należy: pełne historycznych zabytków, piękne Grodno, gdzie podskarbi nadworny litewski, Ant-o-ni Tyzenhauiz, zapoczątkował w okresie Stanisława Augusta rozwój przemysłu, — następnie stolicę województwa — Białystok, zwany dawniej „Wersalem Północy", twór potężnego rodu Branickich, dziś ośrodek wielkiego przemysłu włókienniczego, eksportującego swe wyroby daleko w świat, a szczególnie słynne koce białostockie, — dalej Łomżę, stary gród mazowiecki i dawną stolicę Kurpiowszczyzny, — Ostrołę-

WOJEWODZTWO BIAkO/TOCKIE

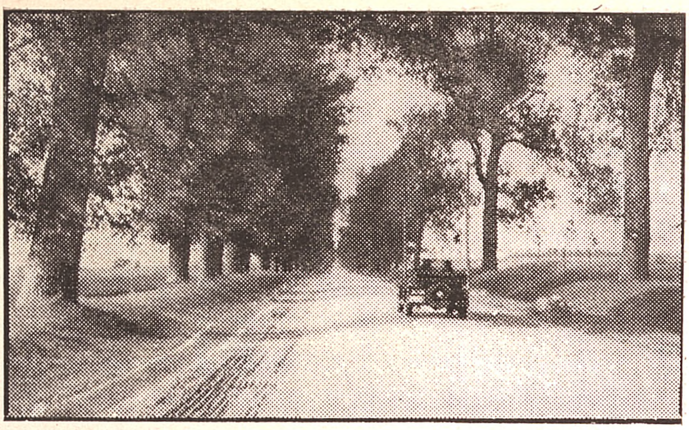

Ogólny widok Grodna

tego miasta, tak związanego z dziejami i kulturą Polski, a upamiętnionego tragicznemi obradami ,Sejmu Niemego „ który, pod grozą armat moskiewskich zatwierdził rozbiór Polski. Scenę z tych obrad przedstawił nam Matejko w (obrazie p. t. „Rejtan". Miasto, położone n.a wyniosłym brzegu Niemna, posiada cały szereg pięknych zabytków historycznych, z zamkiem królewskim na czele. f

Fot, M. Richter.

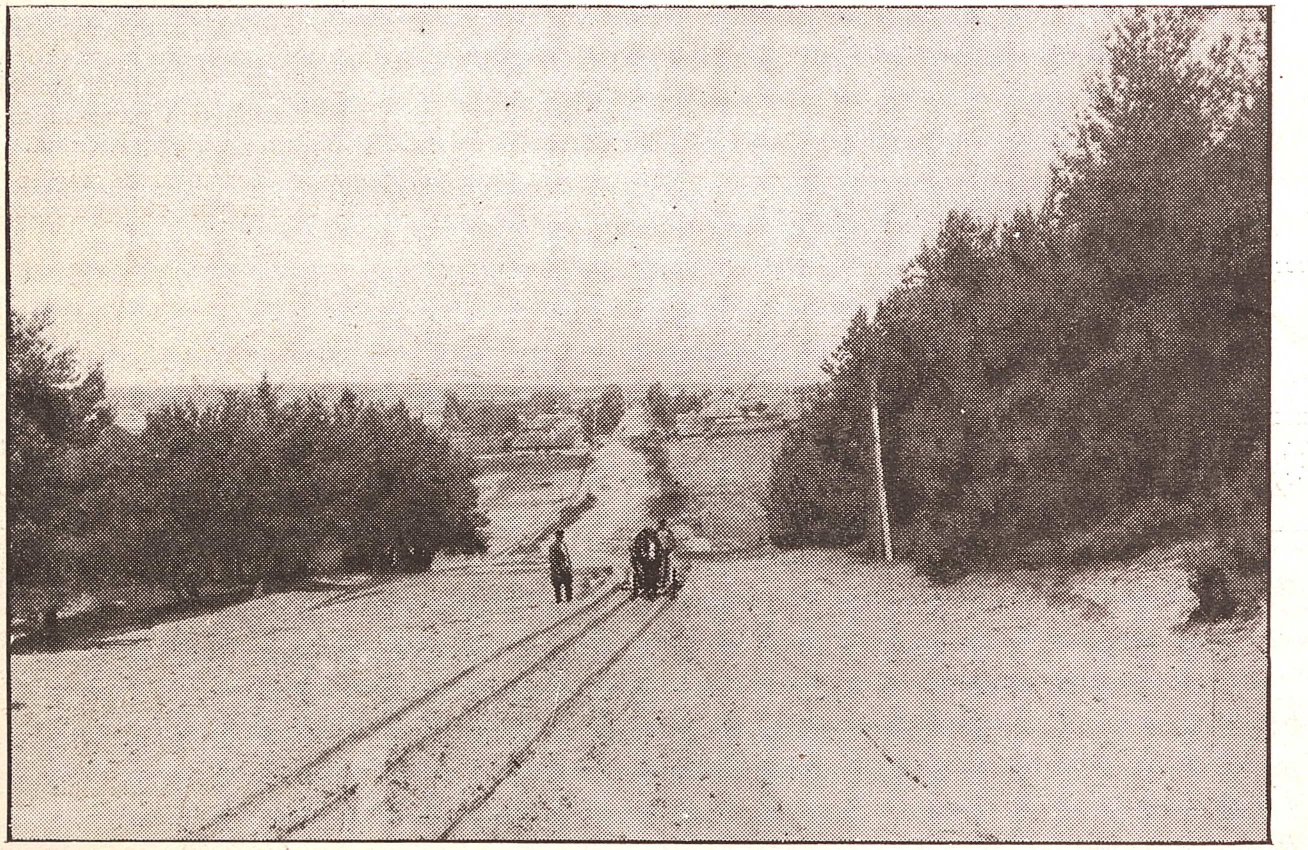

Szosa w białostodkiem

Rządy zaborcze pozostawiły jedynie poniszczone, odwieczne, bo sięgające jeszcze czasów Zygmuntów i Batorych — trakty, wysadzane staremi, pięknemi drzewami. ,Nie nadawały się one da dzisiejszych potrzeb, to też zachowując ich wspaniałe odrzewienia, zamieniono je obecnie w znacznej części na doskonałe szosy.

Wieś Horynka kolo Sopoćkiń

typowa dla tych okolic. Chaty drewniane, kryte przeważnie słomą, ustawione szczytami do drogi. Za niemi w tyle wznoszą się zabudowania gospodarcze. Widoczne na ilustracji zaprzęgi posiadają t. zw. „duhy", t. j. wykrzywione obręcze drewniane, podtrzymujące po obu stronach dyszle zwanie „hołoblamS"

Trakt Izabelin — Podoroak Fot. E. Kazimi, rowski

kę, pamiętną z bitwy z r. 1831 ze słynnym atakiem generalia Bema na piechotę rosyjską, dalej[1] pełen pamiątkowych budo wili Drohiczyn., stolica dawnego województwa podlaskiego, wreszcie osadę Hajnówkę — największy w Polsce ośrodek przemysłu przetworów (drzewnych.

Z inicjatywy „Towarzystwa Opieki nad zabytkami Kullbury, Przeszłości i Przyrody Województwa Białostockiego, przystąpiono do stworzenia wydawnictwa, mającego na celu przedstawienie dorobku kulturalnego i gospodarczego województwa w całokształcie jego dzdejóiw. Ukazały się już dwa zeszyty. Pierwiszy poświęcony „Zabytkom Przeszłości", a drugi „Krajobrazowi". Starannie i celowo opracowane to wydawnictwo jest niezbędne dla tych wszystkich, którzy chcą bliżej się zapoznać z tą ziemią, kryjącą w sobie tyle wspomnień o odwiecznej tu potędze kultury polskiej.

Fotografj;e zie zbiorów Zw. Prop, Tur. Woj. Biał.

Wieś Horynka Fot. E. Kazimi rowski,

Wydawca: Światowy Związek Polaków z Zagranicy, Mazowiecka 1, Redaktor: Jerzy Grabowski.

Druk „KADRA" Warszawa, ul. Długa 50.